

צום העשירי

על עניני עשרה בטבת

פסוקי תקופת המצור וביאורם
דרשות גדולי האחרונים על עשרה בטבת
(בית מועד, רבי יונתן אייבשיץ והחתם סופר)
ביאור מהות הצום ורקע היסטורי ועיונים

אשר חנני ה'
ברוב רחמיו וחסדיו
משה חיים לייטער
בן אאמו"ר ה"ר אבא שליט"א

שנת תשע"ב לפ"ק
מודיעין עילית (נאות הפסגה) ת"ו

תוכן הענינים

- 2 הסכמות ✦
- 7 אקדמות מילין ✦
- א עניני עשרה בטבת ✦
עניני עשרה בטבת / ברייתא דארבע תעניות / שיטת האבודרהם
- פז טבלת המאורעות ✦
לוח תאריכים של מאורעות הקשורים לתקופת בית ראשון עד החורבן
- צט פסוקים על המצור ✦
מלכים / ירמיה / יחזקאל / תרי עשר
- קסט נספח ✦
סיבת פעולות הנביאים הנלויים לנבואתיהם / תכלית נבואות יחזקאל
- קעז דרשות ✦
דרשת בית מועד / דרשות יערות דבש / דרשות חתם סופר

אקדמות מילין

מה אשיב לה' כל תגמלוהי עלי, שזכיתי להוציא לאור את ספרי זה על עניני עשרה בטבת, ותפילתי שגם חיבור זה יתקבל כחיבורי הקודמים על המגילות ועל חנוכה.

החיבור מורכב משלשה חלקים:

חלק ראשון: מאמרים מקיפים על משמעות הצום, חומרתו ורקע היסטורי. וכן מאמר מקיף על דברי האבודרהם המפורסמים שעשרה בטבת דוחה שבת. וכן ביאורים בסוגיות ובסופו לוח תאריכים.

חלק שני: כל הפסוקים בתנ"ך המדברים על תקופת המצור מספר מלכים, ירמיה, יחזקאל ותרי עשר. וביאורים על הפסוקים למען ירוץ הקורא בהם.

חלק שלישי: דרשות של גדולי האחרונים על עשרה בטבת, הלא המה: (1) בית מועד (מתקופת השל"ה). (2) ר' יונתן אייבשיץ בדרשות יערות דבש. (3) החתם סופר בדרשות ועה"ת (מלוקט מכעשרים מקומות). הכל מעומד ומוקלד מחדש עם ציונים וביאורים.

...

למיטב ידיעתי מעולם לא חובר ספר מיוחד על עשרה בטבת, ובעז"ה נראה לי שבהופעת ספר זה תהיה תועלת גדולה להחדיר מושגים רבים לא ידועים על צום זה.

עבודת חיבור זה היתה שונה מספרי הקודמים, ובמידה מסוימת קשה יותר, משום ששאר חיבורי על המגילות וחנוכה סובבים סביב המגילה לפרשו, וכן יש עליהם מדרשי חז"ל לרוב, משא"כ בענין עשרה בטבת יש מעט מאוד גמרות אודות צום זה, גם חז"ל מיעטו בדבריהם בענין וגם הראשונים כמעט ולא דיברו על עשרה בטבת, (למעט האבודרהם המפורסם שעשרה בטבת דוחה שבת).

אולם באחרונים מצינו שדיברו בהרחבה על עשרה בטבת, החל מהבית מועד, רבי יונתן אייבשיץ והחתם סופר. חיפשתי בכל מקום בהם דברו הספה"ק בענין עשרה בטבת עד חכמי זמנינו כגון בספרים על המועדים, שיחות וכו', דפדפתי במאות ספרים עד שהצטבר אצלי כמות נכבדה של חומר. אח"כ כשריכזתי את החומר חילקתי את החומר

המלך וישגו אתו בערכות ירחו וכל חילו נפצו מעליו
ויתפשו את המלך ועלו אתו אל מלך ככל רבלתה
וידברו אתו משפט: ואת בני צדקיהו שחטו לעיני

ביאורים

לא עלה לירושלים, ומה שכתוב לעיל (סוף
א) "בא נ"ג" נבזוראן הוא שעלה, ודמות
דיוקנו של נ"ג היתה חקוקה לו במרכבו,
והיתה אימתו מוטלת עליו כאילו הוא
עומד לפניו, כמו שאמר בספר ירמיה (וב
זכ"כ רש"י במנהרין) שם ע"כ ד"ה חקיק
לד). והארתי בכל זה לעיל (כה, א) ד"ה
ב'א נבוכדנאצר".

בערכות ירחו. שם היה פתח מערת
צדקיהו, כמבואר לעיל (כה, ד) ד"ה יולך.
וכ' חילו נפצו מעליו. כאן נתקיים מה
שמוכא בנבואת יחזקאל (שהבאו חלק ממנה
לעיל (כה, ד) במחילה ד"ה יולך) יב' (ד) "וכל
אשר סביבותיה עזרה (התיילים המסבבים אותו
להיות לו לעזר - סעודה דוד) וכל אגפיו
(מתנחלים) אזרה (אפי"ן) לכל רוח וחבר אריק
אחריהם". וכ"כ המלבי"ם שם.

...

(ו) רבלתה בירמיה (לט, ה) (ו, ג) כתוב
"רבלתה בארץ חמת". וע"י סנהדרין דף
צו: שרבלתה הוא אנטוכיא, ורש"י שם
כתב דק"ל (בגו"ט דף כ"ד) שאינו מארץ
ישראל והוא צמח מא"י (ע"י סירוש מלאכה
שלמה על שמינה חלה פ"ד מ"ח ד"ה י"ט הנזר
ומאבנה ולמני"ס). וכיחזקאל (ו, י) משמע
שרבלתה היה במקום מרבר. (ע"י ספרים
שם). הקשה הרד"ק, דמפסוק זה
שהעלו את צדקיהו ורבלתה משמע,
שנבוכדנצר שהה כעת המעור רבלתה,
ואילו לעיל בפסוק א כתוב: "בא נ"ג
מלך בבל הוא וכל חילו על ירושלים"
הן שהיה בירושלים. וחירן, דכיון שאינו
ימי המצור (ע"י משי"כ במק"א רעה שנות
כמה וכן נפשו המצור) הלך לו נ"ג לארץ
חמת רבלתה, והשאר את חילו במצור על
ירושלים, וכשכבשו את ירושלים, היה נ"ג
באותה עת ברבלתה, והעלו את צדקיהו
אליו.
חיל במנהרין דף צו: שלעולם נבוכדנצר

ואת עיני צדקיהו עזר ויאסרוה מנחשתים ויבאחו

ביאורים

החיוו שבועה נוספת, ולא הסתפקו כמה
שכתוב כיחזקאל פרק י"ז. ואולי מש"כ
מפסטים לשון רבים בא לרמוז שזן אתו
על שתי שבועות, א) השבועה שיהיה לו
לעבר ומד בו. ב) והשבועה שלא יגלה
סאכל ארנבת חיה. ואולי מכאן גופא (לשון
הפסטים רבים) יש סמך לדברי חז"ל שהיתה
עד שבועה, חוץ מהשבועה שמפורשת
כיחזקאל פ"ז. ומש"כ יודברו לשון רבים
קאי על השרים, משפט צדקיהו
מתואר באירכות בפסיקתא רבתי פרשה
כ"ו יוחזק הרעב בעיר" שמאריך בנטיבות

שגוללן ברח צדקיהו, ומוסיף פרטים רבים
על משפט צדקיהו ע"י נבוכדנצר, וד"ל
"ויד המלך מן השמים נתן רגליו על
זוהת ירושלים ופרצן, קרא ואמר, יבואו
השונאים ויכנסו לבית שאדונו אינו בתוכו
וכו', באו השונאים וקבעו כימה שלהם
בנה הבית וכו', שם ישבו השונאים ונטלו
עצה מן הזקנים האידך לשרוף בית המקדש
וכו', כשראה כהן גדול שנשרף, נטל את
המפתחות וזרקן לשמים, פתח פיו ואמר,
הרי מפתחות של ביתך, אפטרופוס של
שק יוהתי בתוכו, יצא לילך לו, הפסו
אותו שונאים ושחטו אותו אצל המזבה
במקום, שהיה מקריב את התמיד, יצתה בתו
כרותה וצוותה, אוי לי אבא חסרת עיני,
חפשו אותה, ושחטו אותה וערבו דמה
כדם אביה. כשראו הכהנים והלויים שנשרף
בית המקדש וכו', ונפלו כאש וגשפרו וכו'
כשראה צדקיהו כן יצא לברוח במחילה
שהיתה הולכת ליריחו מקום אמת המים
באה ותייה יצו והיו בניו מהלכין ראשונים,
ראה אותן נבזוראן (ע"י משי"כ לעיל (כה, ד)

(ו) ואת בני צדקיהו שחטו לעיני ואת
עיני צדקיהו עזר. איתא בילקוט שמעוני
כאן "ואת עיני צדקיהו עזר", זה משבעה
שדרכו לאדם הראשון, צדקיהו מעניו
והעצו לעיניו לנביאות של ברזל ולא נתעוורו
עיניו עד ששחטו את בניו לעיניו וככה
שני "ואת בני צדקיהו שחטו לעיניו",
וסמך ליה "ואת עיני צדקיהו עזר". מבואר
שיקרא מטרט נ"ג היה לעזר עיני המלך,
אלא שלא יוכל לעשות כך אלא ע"י
שחיטת בניו לעיניו, ואולי לכן עוררן
עיניו הוחר לפני שחיטת בניו (ויק"פ סוף
הפסוק) במגילת תענית, כי זה היה עיקר